

factum est velocitate, ac eo sanctæ positæ sunt reliquæ.

Quare ædificatum est ibi altare, coram quo incubans crebro Hucbaldus, devotis interpellabat martyrem precibus. Unde contigit ei quoddam præ-sagium, quod nequaquam silentio duximus comprimendum. Cujusdam denique noctis conticinio, quiescente ipso cum fratribus, adest in visu ei sanctus Cyricus, a quo tali alloquio perterrefactus. Noveris vitæ tuæ cursum in brevi terminandum; scilicet hoc anno, die quinto post passionis meæ triumphum. Quære ergo aliquem de cœlestis curiæ primatibus, qui tibi existat apud judicem districtum causidicus. Statim Hucbaldus somno excitus, minime adhibuit fidem visioni, nisi rem a Deo disquireret prostratus sancto martyri. Nam veniens ad ecclesiam ante altare ejus, solito stratus humi, devoto supplicavit affectu, quatenus utrum esset vera visio, an phantasmatis illusio certus redderetur, ipsius interventu. Cumque oraret attentius, subrepsit ei somnus, et ecce sanctum sibi astare intuetur oculis intellectualibus, atque iterare quæ dixerat verbis amicabilibus. « Ne ambigas, inquit, super iis quæ dixi; sed quia te hactenus in multorum memoria sanctorum exercuisti, jam antequam ista vita decedas, satage in ecclesia per te plus solito fieri commemorationem cœlestis clavigeri. » Ad hæc illæ expergefactus sustinuit donec fratrum fieret conventus; et tunc cum satisfactione, quæ viderat, quæque audierat notificavit omnibus. Licet vero quodam afficeretur tædio animi, quippe qui crederet sibi diem extremum imminere, conditione communi, de historia sancti Petri cœpit ut ægrotus ab infirmitate modulari, in plateis dicens ponebantur infirmi. Cui cum proximus foret dies quo didicerat hinc migraturum se, cœpit languentibus membris, viribus corporis delicere. Perveniens quoque, ut ita dixerim, usque ad portas mortis: accepit viaticum Dominici corporis et sacræ un-

ctionis, atque nonaginta circiter annorum, anno Domini nongentesimo tricesimo, die Dominico, duodecimo Kalendas Julii diem obiit, quemadmodum audierat in somnis. Fratres autem cernentes visionem præfatam, nullatenus cassari, sed veluti auribus hauserant, consequenter ratam heri, quicunque mente titubaverant antehac de præsentia sancti; ducti pœnitentia ipsi et omnes alii extulerunt se in laudes Dei. Verum quia deerat ipsis, unde decorarent mausoleum tanti martyris: tabescebant utique animis, processu vero temporis, successoribus eorum sic adminiculata est super hoc clementia Salvatoris. Matriona nobilis ac præpotens, Suzanna videlicet regina, locum adiens orandi gratia, cernens minus condignam habere thecam tanti martyris ossa, cœpit cogitationibus fluctuare intra suorum internorum secreta, quo pacto corrigere valeret, quæ circa ipsum erant eatenus neglecta. Tandem igitur animo roborata, non distulit admovere artificum, necnon et cæmentariorum molimina: dedit quoque monachis auri et argenti plurima, demandans fieri opere anaglypho, feretrum, tabulamque coram altari, ac desuper ipsius passionis gesta, sed et in circuitu decenter distingui pario lapide, ac nigro ædiculæ speciosæ amœna. **752** Quod affabre industria insistentes, sagaci mirifice manciparunt affectui. Hoc autem opus omni dignum admiratione, perseveravit usque ad concrenationem ecclesiæ. Non ergo pigeat fratres frequentare memoriam ipsius, ad quos sponte sua tantus perlatus est thesaurus, quoniam ut ante nos dictum est, laus quæ de membris dicitur, ad caput referri non dubitatur. Ita demum præsentis illius suffragio liberabuntur veneratores ejus ab omni malo, largiente rege superno, qui vires ad toleranda tormentorum acerba suppleverat ipsi tenello, atque facundiam suggesserat infantulo, quo intercedente liberet nos, quæsumus, ab omni hoste, qui cum Spiritu sancto regnat Deus, in Patris majestate. Amen.

PASSIO S. SALVII MARTYRIS.

PROLOGUS.

Domno Hugoni Ecclesiæ S. Salvii venerando priori F. Philippus Ecclesiæ in Bona Spe humilis prior, salutem et orationes. Petit a me vestra dilectio quod me posse facere nec sensi nec sentio. Neque enim novi vitas et merita sanctorum scripto memori commendare, cum scribendi nec usum nec peritiam mihi possim vel debeam arrogare. Qui autem hoc agere sibi fidens aggreditur, si non sufficienter vel saltem convenienter exsequitur, videtur quidem et sanctorum de quibus loquitur meritis derogare, et sibi ipsi præsumptionis maculam irrogare. Miror itaque cur mihi hujusmodi operam injungatis, Ino ab

abbate meo injungi faciatis, quam me posse exsequi penitus ignoratis, dictum est quidem vobis ut audivi quod illius mei Augustini Hippouensem episcopi doctoris egregii vitam aliquam descripsi, ubi ea quæ de illo noveram, non ut voluntas, sed ut facultas data est, dixi. Ad quod aggrediendum me compulit quorundam fratrum meorum crebra communitio, et ejusdem confessoris tenera qua eum amplectebam, dilectio. Ut autem verum fatear, nihil tale vel ante vel postea feci, quia nec ingenio nec studio ad tale quid sufficienter agendum profeci. Unde rogatus a vobis, imo ab abbate meo, exigen-

tibus vobis, ut beati quaque Salvii patroni vestri vitam describam, non mediocriter angustor, cum et negare quod jubeor, contumacia sit temeritatis, et id explere quod jubeor, meæ non esse videam facultatis. Verumtamen quia et vestra charitas po-

stulat, et abbatis mei reverentia imperat, dicam quod potero de martyre vestro, imo et meo, si tamen meum, id est mihi propitium vestro eum inventu potero invenire, ut mihi de se loquenti velit misericorditer subvenire.

INCIPIT PASSIO.

CAPUT PRIMUM.

Beatus itaque Salvius, sicut indicio veridicæ cognovi relationis, natus est Arvennæ quæ in partibus est Aquitanicæ regionis. Disponente autem divina sapientia quæ « suaviter disponit omnia (Sap. viii), » studiis est litteralibus eruditus, graduque sacerdotali, et, quod amplius est, dignitate pontificali processu temporis insignitus. Erat enim tam sanctis moribus adornatus, ut dignus esset fastigio presulatus. Quanto autem eum Deus amplius exaltabat, eo magis seipsum humiliabat, memoriter tenens quod scriptum est: « Melius est humiliari cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis (Prov. xvi). » Indignus quippe est sacerdotii culmine sublimari, qui cum mitibus nescit humiliari, cum illud sacerdotii sapidum sit ornamentum, cui præbet vera humilitas condimentum. Hoc attendens vir sanctus non tam de sacerdotii dignitate quam de cordis gaudebat humilitate, cantans illud Davidicum corde magis quam ore: « Bonum mihi, Domine, quod humiliasti me (Psal. cxviii). » Præterea idem sanctus multis ita virtutibus radiabat, ut monile gemmarum pretiosis lapidibus, ut hortus voluptatis verbis et floribus, ut cælum æthereum diversis sideribus. Ad cumulum vero tanta ei data est gratia prædicandi, ut nulli sane sapienti dubium haberetur, quin ille spiritus in eo loqueretur, de quo Dominus loquens discipulis: « Non, inquit, vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x). » Cum autem ei et bene vivendi tanta virtus inesset, et sicut dixi, prædicandi gratia non deesset, laudes Deo non mediocres conferebat, dum eum a multis longe lateque laudari faciebat. Noluit enim Dominus hanc lucernam tam ferventem, tam lucifluam sub modio latitare, sed consulens animabus quas per eam disponebat salvare, studuit eam sublimius in candelabro collocare. Ipso igitur disponente egressus est vir sanctus de terra sua et de cognatione sua (Gen. xii), propter illud: « Nullus propheta acceptus est in patria sua (Luc. iv). » Tantis quippe ardor eum accenderat divinæ charitatis, ut quasi infructuosa sibi videretur gratia propriæ sanctitatis, nisi et Deo alios lucraretur, per quos amplius eidem Deo placere mereretur. Quandiu enim in hac vita morari cogebatur, et a videndo Deo, cui suspirabat, invitatus arcebat, hoc sibi non mediocre solatium videbatur, quod non tam de sua solius quam de fratrum salute lætabatur. Egressus igitur, ut dixi, de terra

PATROL. CCIII.

sua, quodam discipulo suo comitatus, qui eundem magistrum non tam pede quam moribus sequebatur, Galliarum partes perlustravit, in quibus verbum Dei ipso gratiam infundente ubertim prædicavit. Verum quia ibidem jam vigeat Christiana religio, et in acquirendis animabus summa ejus fervebat intentio, ad Haynonensium perversas nationes iter flexit, quas fama forsitan divulgante Deo adhuc rebelles intellexit. Erat quidem illic jam fides Catholica prædicata, erat jam fidelium ecclesia congregata, sed tanta remanserant vestigia perversæ vetustatis, ut non solum infidelibus, verum etiam fidelibus inesset belluinæ perversitas feritatis. Nec solum tunc temporis dura cervice et incircumciso corde fuisse gens illa cognoscitur, verum etiam usque in hodiernum exasperans invenitur. Attamen vir sanctus, quia prodigus hujus vitæ, nec faciens animam suam pretiosiore quam se, illuc cum discipulo suo intrepidus profectus est primumque Haynonii oppidum nomine Valentianæ ingressus est. Ubi verbum Dei populis publice prædicavit, eosque ad colendum et diligendum Deum melliflua prædicatione confortavit. Facto autem verbo ad populum, Valentianis egressus, haud procul vidit quamdam ecclesiam in honore beati Martini consecratam. Et comperto quod illa hujus confessoris esset ecclesia: « Eamus inquit illuc, et tanti viri suffragia requiramus, ejusque interventu, iter nostrum dirigi postulemus. Tanti enim, inquit, meriti beatus Martinus existit apud Deum, ut cæcis visum, surdis auditum, mutis sermonem, claudis ambulationem, agris quibuslibet sanitatem restauraret, et quod amplius est, mortuos suscitaret. » Profectus est itaque vir sanctus ad prædictam ecclesiam missarumque in ea celebravit, et egressus ut se paululum reficeret, ad eam iterum remeavit. Ingruente autem vespere, cum ad quietem labor diurnus compelleret, et ad somnum convenientia temporis invitaret, vir tamen sanctus de Ecclesia non recessit, sed in ea psalmis vacans et laudibus cum suo discipulo pernoctavit.

CAPUT II.

Mane facta, cum populus ex more ad ecclesiam sætatim convenire, missarumque solemnia et quæ ibi divinitus celebrantur audire, fama circumquaque percrebuit quod illic beatus Salvius hospitaretur, cujus et vita probabilis, et prædicando persuasibilis haberetur. Eapropter abundantius solito popularis multitudo convenit, curiosa videre et audire virum

62

tantæ religionis, præsertim quia vacabant exigente die festiva Dominicæ resurrectionis. Congregata vero innumera multitudine, vir sanctus verbum vitæ omnibus propinavit, eisque primum fidem catholicam incubatione congrua commendavit. Postmodum diligenter admonuit ut deponentes pannosam tunicam nativæ vetustatis, indui satagerent mansuetæ sindonem novitatis. Noverat quidem cervicem illorum duram et inflexibilem esse, eosque non tam proclives in melius, quam in deterius stabiles permanere. Completo sermone, ut missam celebraret sacris vestibus est indutus, quæ auro argenteoque intextæ, gemmis pariter radiabant, ipsumque non solum ornando, verum et significando, pontificem demonstrabant. Sic enim debet pontifex adornari cum hostias immolando præsentatur altari, ut in ipso habitu figuratim demonstratur, et cuius sit dignitatis et cuius esse debeat sanctitatis. Habebat itaque beatus Salvius ornatum prædivitem quo indutus sacris altaribus ministrabat, et calicem aureum in quo Domini corporis sacramentum honorifice pertractabat. Hæc autem omnia secum assidue deferebat, non pretii temporalis cupidine provocatus, sed divinum mysterium tali ministerio veneratus. Postquam vero missarum solemnitas præsentem populo festive celebravit, vir quidam ejusdem vici procurator, nomine Genardus, eum summopere postulavit, ut in nomine sanctæ charitatis, quam prædicare et commendare tantopere videbatur, domum suam ingredi refectionis gratia dignaretur. Beatus Salvius ut satisfaceret non tam suæ necessitati, quam illius devotæ voluntati, domum ejus ingressus discubuit, et gustato pane gratias agens (*Luc. xviii*) parabat proficisci. Supervenit autem illuc quidam nomine Winegardus prædicti Genardi filius, qui levis et lubricus, superbus et invidus, nec Deum timebat nec hominem reverebatur. Ille attendens omnia quæ secum vir sanctus deferebat, videlicet calicem aureum et indumentum pretiosum quo indutus sacris altaribus assistebat, cepit avaritiæ facibus æstuare, et quonam modo posset hæc adipisci, diligentius pertractare. Inquirebat igitur nequam ille, quo et qua vir sanctus disponderet ire, ut eum vel præveniando vel sequendo indubitanter posset comprehendere.

CAPUT III.

Beatus vero Salvius data populo benedictione, domo Genardi cum discipulo suo egrediens, iter est aggressus quod **754** Condatum tendebat, in quo videlicet Condato erat ecclesia in honore beatæ Dei Genitricis consecrata. Dum iter ageret, ad quemdam rivulum quem incolæ Bontionem vocant pervenit, quo transito, prædictus ille Winegardus cum quibusdam complicitibus suis ei obviam venit. Cui interroganti quo iret, vir sanctus respondit: « Ad ecclesiam beatæ Mariæ haud procul positam ire contendo, si tamen Deus implere concesserit quod intendo. » Cui ille: « Habeo, inquit, ecclesiam in facultate mea quæ debet in proximo dedicari, quam vellem summopere, o vir sancte, tuis manibus consecrari.

A Veni igitur mecum, ut tam sanctum opus a tam sancto pontifice compleatur, neque enim est conveniens ut ad hoc agendum indignus quilibet adducatur. » Intelligens vir sanctus verborum illius tendiculas, et quæ sibi imminabant divino spiritu revelante non ignorans: « Non decet, inquit, ita fieri ut non prius invisam loca sanctorum, sicut proposui, quam tuæ obediæ voluntati. Quocirca ibo, si liceat, sanctorum prius memoriam venerari, quorum interventu Deo desidero commendari. » Illo dicto, cepit paulo celerius properare, quasi volens ceptum iter irrevocabiliter consummare. At ille conceptum semel furorem non reprimens, servulis suis latenter imperavit, ut viro sancto omnia quæ secum deferebat, auferrent, ipsumque et discipulum suum in custodiam ductos vinculis manciparent. Ad cumulum vero perditionis suæ jussit idem execrabilis de calice illius aureo sellam sibi et frenum deaurari, ut non solum ipse, verum etiam equus suus gauderet se apparatu regio phalerari. Ductis autem illis in custodiam Winegardus ad patrem suum quasi magnum quid nuntians, venit, eique per ordinem quidquid in viros sanctos crudeliter egerat, diligenter explicavit. Cui pater: « Male, inquit, egisti qui virum tantæ famæ, tantæ sanctitatis in carcerem mittere præsumpsisti: hæc malitia forte non tuam solius sed nostram omnium pernicious operator, nostrorumque iniquitas in nos per te rediviva successione derivatur. » Cui filius: « Quid igitur faciam, pater; corrigam quod factum est et cessabo, an id quod intenderam consummabo? » Et pater ad illum: « Non expedit, inquit, fili, ut quod male ceptum est, consummetur, ne sanguis justorum a nostra omnium generatione requiratur. » Cui vera prædicenti Winegardus, cujus cor avaritiæ tenax invaserat et inextinguibilis accenderat furor, non inclinavit aurem consilio patris, eos potius audiens quos noverat æqualis esse malitiæ vel ætatis. Revertens igitur ad domum suam, jussit fores suas diligentius obserari, ne vel a patre suo vel quolibet alio superveniente, concupitum facinus posset aliquatenus retardari. Tunc accio ad se quodam servulo suo cui Winegario nomen erat, quem custodem posuerat carceris, præcepit ei ut ad servos Dei celerius intraret, eosque occidere festinaret. Winegarius mandato accepto in carcerem descendens, beatum Salvium orantem invenit, et tam vultu quam animo constantem, nec de morte imminente aliquatenus pavitantem. Quo viso, tantus eundem servulum timor invasit, ut nec posset nec vellet quod jussus erat perficere, sed eundem virum cepit humiliter admonere. « Jussus sum, inquit, vir sancte, ut te occidam, sed quantum mihi videtur, nec a domino meo debuit hoc juberi, nec a me servo suo expedit hoc impleri. Nefas enim ducio ut tu immeritis occidaris, præsertim cum mihi diligentius intuiti, quasi angelus videaris. Audi igitur et hæc quod dixero tibi, ut et te a morte corporali et mea morte eripias spirituali: Exi de carcere isto cum discipulo tuo, me vobis exitum concedente, manum-

que effugite domini mei, me ipso pariter fugiente. Neque enim existimo ut furor domini mei aliquatenus conquiescat, nisi vos occidamini antequam dilucescat. Eapropter noctis patrocinio confidentes, dum licet, pariter exeamus; ne et vos moriendo, et ego occidendo gravem illius sententiam incurramus. »

CAPUT IV.

Ad hæc beatus Salvius : « Frater, inquit, divina Scriptura sic loquitur, quia « ex abundantia cordis « os loquitur (*Matth.*, xii; *Luc* vi). » Hæc est quorundam consuetudo servulorum, ut satis facile mentiantur, et cum ad perversum quid agendum inlicita malitia perurgentur, dicunt se juberi et cogi, ut sic aliquatenus excusentur. Enimvero dominus tuus nihil tale cogitat, nihil tale fieri delectatur, nec jubet, quantum æstimo, ut vel nos, vel quilibet alius injuste occidatur. » Cui Winegarius : « Testor, inquit, Deum cui placere desideras, nihil me dixisse mendaciter, nihil fraudulenter promississe, sed sicut dixi, præcepit dominus meus, et sicut promisi, paratus est animus meus. Exite igitur, quæso, et me vobiscum assumite, eroque, famulus vester amborum, paratus ex animo detrahere et mundare calceamenta pedum vestrorum. Denique tantus me timor et tremor invasit ad perficiendum quod jussus sum, ut hæc ipsa domus impulsu divino concuti videatur, intantum ut nec lignum super lignum, nec lapis super lapidem relinquatur (*Matth.* xxiv). Enimvero dominus meus tam immanis, tam crudelis existit, ut si ejus non obtemperavero qualibuscunque mandatis, poenas de me accipiat intolerabilis gravitatis. Si autem vos occidero, in quibus nullam mortis invenio causam, iram procul dubio **755** diviniæ pietatis incurram. Tam vobis igitur quam mihi salubriter consuletis, si (quemadmodum dixi) volueritis effugere, ne domini male præcipientis affectum servus male obediens perducere cogatur ad effectum. » Ad hæc beatus Salvius : « Fili, ait, si voluntas Dei sic se habet ut nos patiamur, nec possumus nec debemus effugere, sed quidquid nobis acciderit, constanti animo sustinere. Tu vero nequaquam conturberis si tale quid juberis committere, quia servum domino suo expedit obedire; est enim, juxta apostolum, dominis obediendum non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis (*I Petr.* ii). » Hæc illis alternatim loquentibus et pia disceptatione certantibus, ecce nuntius Winegardi jubens ut ad dominum suum servus remearet, eique, si factum esset quod jusserat, celerius nuntiaret. Quo veniente, Winegardus ait : « Cur tantum moratus es? complasti mandatum an non? » Cui ille : « Quæso, ait, domine mi, paululum me audi, et sopita ira, mihi servo tuo licentiam et spatium da loquendi. » Winegardus ait : « Loquere. » At ille : « Tu, domine, inquit, misisti me servum tuum ut facerem quod jussisti; sed, ut verum fatear majestati tuæ, cum ostium carceris ingressus sum, tantus me subito timor invasit, ut tam corpore quam animo desice-

rem, faciemque viri timore prævalente nullatenus sustinerem. Prostratus itaque ante pedes ejus, putabam quod terra tandem os suum aperiret, meque exigentibus meritis, irrevocabiler deglutiret. Videbatur autem mihi quod facies viri tanquam angeli refulgeret, et conscientia meæ tenebras claritatis suæ radio condemnaret. Utinam, domine mi, et tuos divina gratia oculos revelaret, ut posses perpendere quantum illi viro Deus contulit claritatem, quantum erga Deum ille vir obtinet claritatem! » His dictis, Winegardus vehementi commotus est ira, et via se continens ne in servum irrueret, vehementer illum arguit tantæ timiditatis, gravissimas interminans poenas, nisi festinus obtemperaret mandatis. Vocansque unum ex circumstantibus dixit ei :

B « Vade cum illo ad carcerem ad quem eum primitus destinavi, ut tuo solatio confortatus, fiducialius impleat quod mandavi. Forte enim quia solus erat, tale quid aggredi pavitavit, seque, non tam servum quam nequam servum pavitando monstravit. » Ad hæc, illi ambo a facie jubentis egressi prædictum carcerem sunt ingressi, in quo beatum Salvium inveniunt orationi vacantem, coronamque martyrii intrepidum expectantem. Quo viso, ambo pariter timuerunt, et mandato quod acceperant perurgente, et propria conscientia remordente, aliquandiu silentium tenuerunt. Tandem is qui ad hoc missus fuerat, ut servum præsentia sui confortaret, sic ait : « Quid stas, quid hæsitas, quid moraris? Cur non imples velociter quod mandaris? »

C Tunc ille, accepta securi, ut virum sanctum percuteret, cepit amplius tremere, et suspenso ictu in aere, diu cervici illius timidus imminere. Quem cunctantem beatus Salvius allocutus est dicens : « Fili, viriliter age quod jubet dominus tuus, ut et ego patiar quod jubet Dominus meus. Te quidem jubenti domino tuo necesse est obedire, et me vocante Domino meo necesse est abire. » Sic nimirum, sic beato Salvio humiliter commoente, et nuntio Winegardi minaciter perurgente, tandem Winegarius consummavit, et occidens virum Dei, regnis eum cælestibus allegavit. Dum enim ille truncatur in carcere, liberatur ab omni carcere, daturque ei campo liberiore frui, dum ingreditur in gaudium Domini sui. Discipulus vero ejus qui paululum ab eo

D in eodem carcere remotus erat, ut magistro reverentiam deferret, non ut fuga martyrium vel evaderet, vel differret, videns quia magister obiit, imo abiit, et recessit, voce lacrymabili exclamavit et ait : « Vide, Pater sancte; vide, inquam, ne offendas, ne temeres jura inviolabilis charitatis, si me tuum discipulum in hujus mortalis vitæ miseria derelinquis. Tu quidem cum mortaliter viveres, itineris et laboris me habere voluisti consortem, nunc cum vivas vitaliter, mercedis et gloriæ non recuses, vel differas habere participem. » Occiso itaque beato Salvio, discipulum quoque ejus pariter carnifices occiderunt, sicque ambo sexto Kalendas Julii in pace quieverunt. In pace, inquam; educti enim de carcere corporali et poenali, et transvecti in consortium angelorum.

vivunt et regnant in Deo et cum eo in sæcula sæculorum.

CAPUT V.

Winegardus cognito quod viri sancti occisi essent, fecit eos de carcere latenter asportari, et in stabulo quo armenta sua conveniunt, fossa humo latenter tumulari. Nec mirum si in stabulo positus est Salvius cum moreretur, in quo Christus dignatus est poni cum nasceretur. Sic autem sepulti sunt, ut primum in tumulo beatus Salvius, deinde super pectus ejus ex transverso discipulus poneretur, ut figuram crucis corpora mortuorum exprimerent, cujus angariam æquanimitèr sustinuerunt dum viverent. Hoc verbum ille perditus humanam penitus latere notitiam æstimavit, sed divina providentia melius ordinavit. Ad revelandum enim hujus secretum latibuli, accidit res digna miraculi. Erat in armento Winegardi taurus præmaximus, qui quasi dux et custos armenti videbatur, et pro sua ferocitate ab **756** omnibus timebatur; is, cum armentum reverteretur de pascuis, et ad præsepia solita conveniret, cœpit locum sepulturæ diligentius intueri, eumque honore debito revereri. Mira res. Sanctos quos habuit homo sceleratus contemptui, et belluina feritate immeritos addixit passioni, taurus insolens non aspernatur, sed nativa ferocitate posita, pavet, diligit, veneratur. Gyranus ergo sepulturam eorum nullum de animalibus permittit accedere, nihil super eos indecens agere, sed in stabulo ubi nihil munditiæ, nihil est honestatis, locum servat mundissimum ob reverentiam absconditæ sanctitatis. Si quid autem de his quæ illic ad usum animalium deferuntur, videlicet fenum, stipula, vel aliud hujusmodi intra gyrum dederit, vel negligentia pastorum, vel impulsu ventorum, taurus percipiens festinat propulsare et scopans sepulturæ superficiem ad purum emundare. Si vero de animalibus, vel bucula saliens vel juvenens lascivens plus justo appropinquaverit, vel forte incautius ipsum gyrum intrare præsumpserit, taurus indignans horribilem dat mugitum, et vel cornu vel calcibus statim pœnas accipiens, non deserit tale facinus impunitum. Jam igitur cunctis animalibus innotescit quia locum illum taurus sibi proprium vult servari, nullaque eum inquietudine perturbari; et ob timorem religiosæ illius feritatis, ipsa quoque impendunt eodem loco debitæ reverentiam dignitatis.

CAPUT VI.

Transacto denique trium annorum curriculo quod jam mutis innotuerat animalibus, innotescere voluit Deus hominibus, ne vel homo diutius vinceretur a pecore, vel gemma incomparabilis diutius lateret in stercore. Erat itaque in eodem vico Brevitico vetula quedam nomine Rasuera quæ nocturnis temporibus plerumque domo sua, dormientibus aliis, egrediebatur, ut vel quæ sua sunt, diligentia vigili conservaret, vel, quod magis credibile est, ut orationi vacaret. Hæc cum nocte quadam solito more estiolata suam esset egressa, domumque suam in-

Autu sollicito forinsecus perlustraret, suasque pariter orationunculas ruminaret, casu respexit ad stabulum Winegardi, quod hortulo suo vicinum vel forte contiguum erat, et vidit quia intrinsecus splendore nimio refulgebat. Putansque mulier quod esset incendium, et timens tam sibi quam vicinis omnibus nociturum, festina cucurrit ut quidnam esset? propius intueretur, ne clamore turbaret noctis silentium antequam certior redderetur. Accedens et per quasdam parietis aperturas inspiciens, vidit sepulturæ locum tanto radiantem fulgore, ac si sol æstivus ibidem meridiano rutilaret splendore, et prædicti cornibus tauri duæ lampades inhærebant, quæ per totum stabuli ambitum incredibili lumine resplendebant. Hoc **B** viso mulier indicibiliter admiratur, et ne injuriam inferat visioni, si non et ab aliis videatur, quosdam vicinos et domesticos suos excitare et convocare festinat, vel curiositate suggerente feminea, vel potius inspiratione divina. Volebat enim non solum mulieri, verum et per mulierem cæteris declarari, quantus in stabulo thesaurus latitaret, quantæ suavitis odorem dives sterquilinum exhalaret. Sic nimirum resurrectionis suæ gloriam primo Christus in hortulo mulieri, deinde per mulierem cæteris nuntiavit, ne illa quæ ad inferendum gustum mortis exsisterat prior, ad annuntiandum gaudia vitæ esset posterior. Convocati autem vicini ad prædictum stabulum conveniunt, et quem mulier splendorem viderat, ipsi quoque mirantes viderunt. Et ne unius visio noctis insufficientis videatur, sequenti nocte conveniunt, et eadem iterum declaratur, ut grata repetitio hujus declarationis esset commendatio visionis. Dicunt ergo omnes, dicunt et singuli: « Vere mira et miranda est visio stabuli, quæ quid portendat, et si penitus ignoramus, divinam tamen et angelicam esse nequaquam dubitamus. » Eapropter communi consilio longe lateque clericos convocarunt, eosque ut super hoc Deum consulerent humiliter postularunt. « Vos, inquit, quibus datum est nosse mysterium regni Dei (*Matth. 13; Marc. 1; Luc. 8*), orate attentius ut nobis hoc mysterium reveletur, ut, cum revelatum fuerit, reverentia debita honoretur.

CAPUT VII.

Per id temporis Carolo regi Francorum aliud quoddam visum divina gratia revelavit, per quod eum ad inquirendum hujusmodi secretum diligentius excitavit. Quadam etenim nocte, cum idem rex, a diurnis occupationibus et curis aliquantulum remotus quieti se ac sopori dedisset, visus est ei quidam astare qui diceret: « Mitte rex, mitte Valentianus, et diligentius fac inquire, quod de sancto Salvatore martyre et episcopo Christi per te vult divina dispositio inveniri. » Expergefactus rex et tenens satis memoriter quod somniavit, quia tamen plerumque somniorum cassa est visio, hanc etiam inanem æstimavit. Sequenti nocte cum se iterum reddidisset sopori, visus est in hæc verba iterum commoveri.

Sed enim negligentia prævalente, vel sic Deo forsitan disponente, nondum obedivit mandato, volvens apud se quia temere credulus judicatur, qui antequam probaverit **757** omni spiritui credere non cunctatur. Tertia igitur nocte cum secunda vigilia jam transiret, et medium silentium omnia contineret, astitit ei angelus mira rutilans claritate, arguens et oburgans quod adhuc distulerit obedire. Qui percussus latus regis : « Ecce inquit, semel et iterum jam præcepi ut diligentius investiges, ubi Salvius martyr Christi et episcopus requiescat, ut ejus meritum longe lateque per te populis innotescat. Præcepi, inquam, et neglexisti, et tanquam frivolum sit quod mandatur, perficere contempsisti. Nunquid quia tibi majori vides populam deservire, non est alius major cui debeas obedire? Nunquid non est Rex regum qui universum continet orbem, *sub quo*, teste Scriptura, *curvantur qui portant orbem?* (Job xiii.) Vade ergo, vade : et adjunctis tecum episcopis et principibus tuis ne differas investigare ubi beatos martyres Salvium et discipulum ejus Deus hactenus voluit latitare. » Dixit, et a rege tam angelus quam somnus recessit. Intelligens autem rex non esse hoc superflue phantasma visionis, sed divinæ seriem dispositionis, fecit ad se convocari quos sapientissimos judicavit, eisque per ordinem, quid, quando, quomodo sibi fuerit revelatum, indicavit. Acceptoque ab eis consilio apud Haynonium nuntios misit, qui eum paulo post secutorum præcederent, et quid de beato Salvio factum sit, investigare satagerent. Venientes illi Valentianas, convocaverunt principes et judices ejusdem provincie, instanter inquirentes si de his quidquam eorum pateret notitia. Audientes provinciales regis imperium et timentes ne illius incurrant judicium, alii sub juramento se scire penitus negaverunt, alii quod fama vulgante audierant, retulerunt. Oblatus est autem inter eos Genardus ab aliquibus forsitan accusatus, qui subtilius et acutius inquisitus, compulsus est confiteri quia viri illi vere domum suam ingressi fuerant, et hora refectionis secum comederant. Deinde interrogatus post refectionem quid egerint, vel quo perrexerint, se penitus nescire respondit, rei que veritatem mentiendo fraudulentè abscondit. Irati qui missi fuerant dixerunt : « Per salutem regis pœnis innumerabilibus afficeris, nisi dixeris veritatem cujus te esse conscium mendaciter dissimulas. » Tunc apprehendentes ipsum Genardum et filium ejus Winegardum servumque illius Winegarium, regi eos præsentaverunt dicentes : « Isti sunt duo, mi rex, qui, sicut nobis plurimi retulerunt, viros sanctos pro quibus nos huc misisti, occidere præsumpserunt. » Quos intuens rex, ait : « Quis furor, quæ tanta præsumptio vos subvertit, ut in regno cujus me sciebatis dominium obtinere, tam immanem auderetis tyrannidem exercere? Quis hanc vobis contulit potestatem, ut non solum in illos viros, verum et in meam sæviretis majestatem? Non solum enim illis, verum et mihi non medio-

crem injuriam intulistis, qui me nec jubente nec loquente homines immeritos occidistis. Nescitis quia quidquid in regno superfluum et justitiæ contrarium insolenter abundat, in caput meum imperio præsentis redundat, ejus sicut laus est et gloria si pax viriliter et justitia teneatur, sic e regione dedecus et ignominia, si pro cujusque arbitrio eadem eucriverit corrumpatur? Quia ergo quod factum est, non potest non fieri, saltem necesse est id inultum non relinqui, ne vestro excessui, qui tam execrabilis judicatur, ad cumulum dedecoris consentire mea negligentia videatur. Eapropter vos ipsi, vos, inquam, dicite quid in viros sanctos crudeliter perpetrastis, vel quo eos abscondere curastis, ut quod manus impia non timuit operari, lingua impudens non differat confiteri. » Ad hæc illi tanto sunt timore percussi, ut quasi exanimis redderentur, et diutius hæsitantes, nec rei negarent veritatem, nec eam faterentur. Fixos quippe in terram oculos fere immobiles tenebant, irati que faciem regis intueri non audebant. Accusante enim conscientia, nec tantum facinus poterant abnegare, nec fatendo veniam præsumebant sperare. Tandem spe penitus relata vivendi, et non tam mortem timentes, quam modum miserum moriendi, quidquid egerant, per ordinem incipiunt recensere, nihil aliud expectantes quam vel mortem vel si quid morte est amplius, sustinere. Illis auditis, rex cogitavit apud se quia et illos pro meritis punire non differret, et tamen pœnitendi spatium non auferret, sed sic eos vivere pateretur, ut sua eis vita oneri potius quam honori haberetur. Neque enim congruum æstinavit ut pœna ipsorum morte celeri finiretur, ne et ipsorum ignominia et regalis in eos justitia oblivioni citius traderetur. Præcepit ergo lictoribus suis ut Genardo et Winegardo filio ejus amputarent virilia et oculos eruerent, ut et aliis timorem incuterent sic vivendo, et sibi ipsis consulerent pœnitendo. Denique sanctorum, qui occisi sunt, gloriæ non mediocriter militavit, quod pœnas carnificum mors celerior nequam terminavit, quia quo pluribus istorum miseria de die in diem declaratur, eo amplius illorum memoria venerabiliter celebratur. Deinde Winegarium servum Winegardi jussit rex tantummodo excæcari, non etiam virilia, sicut aliis, amputari, quia, etsi peccasse cognoscitur, cum viros immeritos interfecit, in hoc tamen non suæ voluntati, sed jubentis imperio satisfacit. « Est autem, inquit, servorum ut dominis humiliter obsequantur, ne, si contempserint, **758** contumaci insolentiæ arguantur. Pœnas ergo debet leviores subire, qui in morte sanctorum coactus est obedire.

CAPUT VIII.

His expletis, jussit rex episcopos, sacerdotes, clericos convocari, ut de loco quo inhoneste jacuerant sanctos illos sublevarent, eosque alibi dignè et venerabiliter collocarent. Convenerunt itaque tam clerus quam populus, et idem festum solemniter

celebrarunt, sanctaque illa corpora cum hymnis et laudibus elevantes, pretiosis eorum vestibus induerunt, et plaustro novo imponentes ad ecclesiam Beati Vedasti honoris gratia transferre voluerunt. Cæterum divina potentia idem plastrum pondere prægravavit, ut cum illi trahendo humana diligentia juga boum adhiberet, illud tamen fixum et immobile permaneret. Mirantur omnes, et adjuncta hominum innumera multitudo ad basilicam beatæ Pharahildis plastrum ducere voluerunt, sed divino obstante consilio, nequaquam potuerunt. Stant omnes attoniti, et quid sibi tanta velit immobilitas, non sufficiunt admirari, divinumque consilium dolent sibi tam incomprehensibiliter occultari. Quocirca student iisdem martyribus humiliter orando supplicare, ut populo licet immerito dignentur revelare utrum relinqui in stabulo, an velint alias transmigra-
re. Tandem, inspirante divina clementia, pontifices et sacerdotes dixerunt ad populum: « Non nobis videtur ut in locis quæ elegimus, isti sancti elegerint demorari, sed alias nescimus quo volunt forsitan transportari. Duos ergo tantum boves ad plastrum jungite, eosque suæ dimittite libertati, ut remoto conductu hominum, locum eligant divinæ placitum voluntati. » Huic omnes consilio assensum præbuerunt, et jungentes duos boves suos eos arbitrio dimiserunt. At illi nullo præduce ecclesiam Beati Martini in qua sanctus Salvius novissime missas celebraverat petierunt, tam recto quidem itinere, ac si bubulco prævio ducerentur, tanta velocitate, ac si nullo pondere gravarentur. Venientes autem illuc, nullo movente hominum substititerunt, et quem locum sibi martyres elegissent, satis evidenter omnibus ostenderunt. Sic profecto sic cognita Dei voluntate, omnes eum laudibus extulerunt, sanctosque martyres cum hymnis et cantibus, cum cereis et lampadibus, cum incenso et aromatibus novo in tumultu posuerunt. Quorum ut gratiam mereretur rex Carolus obtinere, dedit eis partem fisci tertiam quam ibidem solebat possidere. Ipse etiam Genardus ut eos sibi placatos redderet, omnia dedit eis quæcunque possidebat.

CAPUT IX.

Ut autem hæc martyrum sepultura timori et honori omnibus haberetur, voluit et alio Deus eam miraculo commendare, ut qui diu in stabulo eo sic disponente latuerunt, nunc longe lateque possent digne pro meritis coruscare. Cum in eodem adhuc loco rex Carolus moraretur, et circa eum tam cleri quam populi multitudo innumera versaretur, adfuit inter reliquos quidam princeps, qui duas sorores suas exhæredabat, et nullam illis patrimonii partem relinquens, totum sibi illud injuste vindicabat. Venientes autem illæ sorores ante regem, clamorem fecerunt super eo, orantes et lacrymabiliter supplicantes, ut fratrem suum rex juberet vel potius precaretur, ut partem patrimonii, quæ eos contingebat, eis restituere dignaretur. Rex illarum commotus precibus, principem illum cœpit satis humiliter

convenire, tum quia ille quantum ad sæculum momenti alicujus habebatur, tum maxime quia eum rex diligere videbatur. « Non expedit, inquit, frater, ut damnum hujusmodi tuis per te sororibus inferatur, ne tua nobilitas inhumanæ violentiæ arguatur. Cum enim justum sit ut eas fraterno amore amplectaris, et, si tui indigerint, earum misericors patronus habearis, non mediocriter tuam de honestatis probitatem, si tanquam fortior illarum oppreseris infirmitatem. Redde igitur eis paternæ copiam facultatis. » At ille consilio regis nullatenus acquiescens, nihil omnino sororibus suis reddere voluit, sed earum clamorem injustum esse asseruit. Respondit rex et ait: « Cum tu mihi injuste agere videaris, nolo tamen ut de mea potentia conqueraris. Rem igitur divino committam iudicio, ut nec tibi per me violentia inferatur, nec tamen res indiscussa relinquatur. Habemus hic beatum Salvium cujus nobis gratia noviter revelatur, quem suæ merito sanctitatis universus hic populus veneratur. Vade et jura super sepulcrum ejus, ut si causa tua rea injustitiæ non habetur, ejus meritis nobis omnibus reveletur. » Hoc audito, miser ille protinus acquievit, et veniens ad sepulcrum, nullo timore revocatus, juravit dicens: « Juro per locum hunc, et per beatum Salvium qui in eo requiescit, quia sorores meæ adversum me injuste conqueruntur, cum nihil eis auferam violenter, nihil subripiam fraudulenter. » Vix ille miser juramentum peregerat, cum divina eum ultio percussit, et ruptis visceribus medius crepuit, et per aures et oculos et os sanguis profluxit, tantumque fetorem circumquaque diffudit, ut qui accedebant miraculum hoc videre, fetoris gravedinem non possent sustinere. Quidam autem domestici et amici ejus tollentes eum de circumstantia populi, in partem secesserunt; ibique inter manus eorum aliquantulo tempore palpitavit, et paulo post, cum morbus ingravesceret, exspiravit. Hoc viso vel audito, omnes beatum Salvium timuerunt, nec super eum deinceps falso jurare præsumperunt. His et plurimis aliis Deus eum miraculis decoravit, et quanti esset meriti tam futuris quam presentibus demonstravit. Oremus ergo eum, fratres, ut quod apud Deum nostra infirmitas non meretur, suo nobis merito impetrare dignetur, et quos sibi videt in terris utcumque famulari, secum faciat in cælis gloriari. Certum est quippe quia si nos Deo tantus martyr voluerit commendare, et nostram qualemcunque diligentiam suis meritis cumulare, poterimus quidem hujus vitæ profunda pericula felici navigio transfretare, et in porta salutis nostram naviculam collocare. Quis enim humanus animus cogitare, vel quæ lingua volubilis sufficienter poterit enarrare quam gloriosam in cælis vir iste sortitus est mansionem, qui tam vilem pro Christo pertulit passionem? Nunquid non credendus est sedem Joanni Baptistæ proximam accepisse, quem constat in carcere passionem similem pertulisse? Quantum æstimo, cum Joanne fruitur absoluta libertate gar-

dendi, qui cum eo tantas pertulit angustias moriendi. Profecto ejus corpus de carcere transivit in stabulum, ejus spiritus de corpore cum Christo ad cœli conscendit cœnaculum, et cum illud honorificaverit perfunctoriæ radius claritatis, istum glorificat æternæ visio Deitatis. Indubitanter igitur, sancti fratres, vos ejus meritis commendate, qui ejus devote memoriam celebratis, cumque vobis ad futurum sperate qui in ejus assidue servitio labo-

ratis. Ideo quippe et ego pauperculus in ejus passione scribenda utcumque laboravi, ut si vestræ participes fuero servitutis, participes efficiar et salutis; et pariter mansiones accipiamus cum eo concordi claritate, quamvis differentis ab eo impari claritate. Quod conferre nec differre dignetur Deus ille decorum, ejus in Sion Salvius fruatur visione per infinita sæcula sæculorum.

VITA S. FOILLANI MARTYRIS.

PROLOGUS.

Rogatis, et instanter rogatis ut sancti martyris præsulisque Foillani vitam quam versifice descriptam habetis, alio scribendi genere perecurram, et absolutam a metro deducam in planitiem prosaicæ libertatis, quasi religiosis auribus pluscule placituram maturæ gratia novitatis. Quia vero neque dictare, neque dictata scribere jam valeo diu, diu quoque hujuscemodi negotium recusavi, et quem deposueram, stylum resumere differens, meum sæpius otium excusavi. Cujusmodi excusationem cum vestræ dilectioni sentiam non satis complacere, dignum duxi a me ipso contra propositum extorquere, ut huic negotio aggrediar curam potius impartire quam offensis vobis prædicto martyri non servire. Primum ergo vestris orationibus me committo, et in eis confidens, ad laborem iterum manum mitto, sperans quod si effectu completorio difficultas aliqua me tardabit, ad eum tamen abstinendum vestra devotio et martyris intercessio me juvabit.

CAPUT PRIMUM.

Ut vita martyris, de quo me loqui vultis, vobis gratius innotescat, dignum duxi ut a gemino quasi ovo ducta retro series dilucescat, quia nonnunquam ex sua origine seu specie primitiva, laudem sibi contrahunt, vel forte vituperium secutiva.

In partibus Occidentis, in finibus terræ, Hyberniam provinciam mare circueiens in insulam rediit, quæ ab una parte Scotos, ab altera Britannos appropinquans, ab alia, occurrente Oceano coarctatur, et quantum maris ambitus permittit, ab Austro in Boream dilatatur. In hac princeps nomine Funologa imperans, natum sibi filium diligentius enutrivit, adusque gladio et more nobilium militiæ titulis insignivit. Factus miles Philtaunus adolescens, jam lare patrio non contentus, ad regem Scotorum se transtulit, ut 760 illie et conversionis honestæ sollicitior redderetur, et studio probitatis ejusdem fama clarior haberetur. Qui cum in domo regia novus tiro strenue se haberet, et tam regi Agiulpho quam Scotis omnibus strenuitatis merito complaceret, ejusdem regis filia Gergehes amplexata est eum amore speciali, volens sibi jungi eum, si tamen

Deus vellet, fœdere nuptiali. At ille virginem decoram facie, sermone verecundam, pudicam moribus, fastu præsumptorio non desepxit, sed Deo gratum et amorem præsentem et futuras esse nuptias intellexit. Timentes vero regem, manifestum hujusmodi consilium non fecerunt, sed per quosdam sibi familiares totam rei seriem peregerunt, consensuque pari et lege debita nuptialiter convenerunt, Deo sic disponente, quem et patrem propitium iuverunt. Res peracta regem tandiu latuit, donec processu temporis novæ nuptiæ venter intumuit, qua comperto supra modum iræ sæva patris iucunduit, et tanquam stupri ream, concremari natam disposuit. Struæ lignorum composita ardet ignis suppositus, desævitque fama malorum prænuentia, festinat civitas convenire. Quisquis adest, plorat uberius, paternum facinus exhorrescit, solus pater iræ tenax ad aliorum lacrymas non mitescit. Nupta prægnans producit jussa citius concremari, tanquam ovis innocua ducitur immolari. Ad homines jam non respiciens, Susannam eligit imitari, corde contrito gemere, Deum devotius deprecari. Et ecce vox de cœlo cunctis astantibus manifestat, quod rex injuste furit, jure filiam non molestat, prægnantem necat, non ream, reatum ascribit homicidæ: confutat, sed non mutat iram vel propositum parricidæ, auditam enim vocem putat dolo phantasmatis advenisse, et indignum ducens dolo posse decipi regiam majestatem, pietatis nescius, gravem in filiam exercet potestatem. Illa vero a precibus et lacrymis non desistens: « Deus, ait, qui tribus pueris flammam ignium mitigasti, qui Susannam de manibus falso accusantium liberasti, defende me miseram in tua solius misericordia confidentem, iram patris mitiga igne durius sævientem. Quod si forte a præsentibus flammis eripi non sum digna, noli saltem onus uteri tu manu forti protege, tu consigna: et quod tibi vovens vovi ab ipsa protinus genitura, salva tibi, ut non mecum morte pereat immatura. » Hujus preces lacrymosas divina bonitas exaudivit, et de terra fletibus irrigata statim uberrimus fons exivit, cujus affluentia minaces flammam potenter annulavit, et mirando miraculo ardorem in refrigerium commutavit. Et hoc viso, regere...